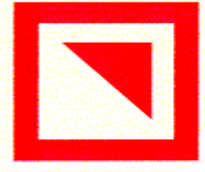

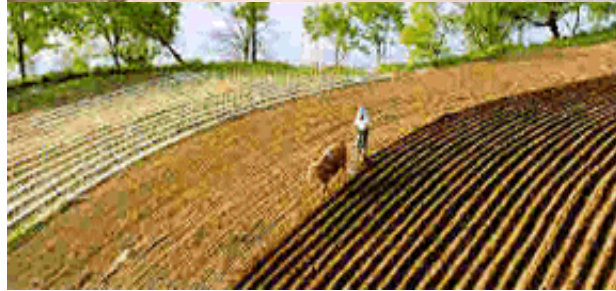
STRATEji

GÜBRE SEKTÖRÜ

Ocak 2001

KORAY YÜLEK

İÇİNDEKİLER:**Sayfa No:**

I.	Yatırımcı Özeti.....	3
II.	Dünya Gübre Endüstrisine Bakış.....	4
III.	Türkiye’de Gübre Sektörü.....	5
	III.A. Sektördeki Kuruluşlar.....	5
	III.B. Üretim.....	5
	III.C. Tüketim.....	7
	III.D. Maliyetler.....	8
	III.E. Kapasite Kullanımı.....	8
	III.F. Gübre Sübvansiyon Sistemi.....	9
	III.G. Fiyat ve Satışlarda Gelişmeler.....	9
	III.H. Gübre İthalatının Durumu.....	10
	III.I. Gübre İhracatının Durumu.....	11
	III.J. Özelleştirmede Son Gelişmeler.....	12
	III.K. Türkiye’de Tarım Sektörü.....	12
IV.	Beklenti ve Yorumlar.....	12

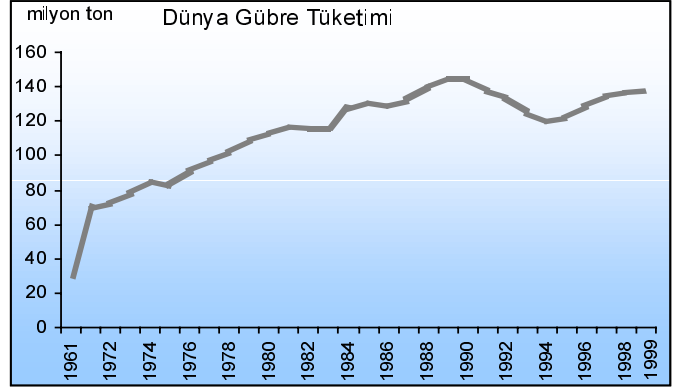
I. Yatırımcı Özeti:

- ❑ 1999 yılında 138 milyon ton olarak gerçekleşen dünya gübre üretiminin 2030 yılında 179 milyon tona çıkması beklenmektedir. Dünya gübre ticareti, hacim olarak kömür, çelik ve tarım ürünlerinden sonra 4. sırayı almaktadır.
- ❑ Türkiye'nin yıllık gübre üretim kapasitesi toplam 5,778,900 tondur. Kapasite kullanım oranı 2000 yılının ilk yarısında %52 olarak gerçekleşti. 2000 yılının ilk 9 aylık döneminde üretim %7.2 azalarak 2,388,713 tondan 2,216,625 tona gerilerken, ihracat da %15.8 azaldı. 2000 yılının ilk 9 ayında tüketim geçen yıla göre %5.1 artarak 4,346,131 tona çıktı. ithalatın da %21.9 artarak 1,838,100 tona çıkmasıyla tüketimin %42.2' si ithalat yoluyla karşılanmış oldu.
- ❑ Son beş yılda Uluslararası gübre fiyatları sürekli düşerken, kur artışı ve sabit devlet desteklerinin kurdaki artışa uygun artırılmaması gibi nedenlerle perakende satış fiyatları TL bazında hızla artmaya devam etti.
- ❑ İgşaş ve Tügsaş' ın özelleştirilmesi için 2000 yılında açılan ihale rekabet kurulunca iptal edildi. Gübre üreticileri, devletin tekelleşme yaratmayacak bir özelleşme gerçekleştirmesini, tarımda yapısal reformları hayata geçirmesini ve ithalatta haksız rekabeti engelleyen düzenlemeleri yapmasını bekliyor.

Gelişmekte olan ülkelerin gübre tüketimi hızla artıyor...

II. Dünya'da Gübre Endüstrisi:

Gübreler, bitkilerin ihtiyaç duyduğu 13 değişik elementi tamamlayarak tarımın verimliliğini artırır. **Tarımsal ürün maliyetleri içinde yüzde 10-15 arası paya sahip olan gübre, ürün verimini tek başına yüzde 50' den fazla yükseltir.**

Gübre sektörünün faaliyetleri arasında gübre ve ara maddeleri üretimi, gübre ve hammadde dış ticareti ile pazarlama, eğitim, idari ve teknik hizmetler sayılabilir. Uluslararası Gübre Kurumu (IFA) 1999 yılı verilerine göre dünya gübre tüketimi 1950'den bu yana sürekli arttı. 1990'lı yılların başındaki düşüş, yıllık 24 milyon ton gübreyle dünyada en çok gübre tüketen ülke olan Sovyetler Birliği'nin yıkılmasından kaynaklanmaktadır. 1994 yılında bu ülkenin tüketimi, yaklaşık 23 milyon tondan 7 milyon tona indi. 1960 yılında dünya gübre tüketiminin yüzde 88'i gelişmiş ülkelerde gerçekleşirken bu oran 1999 yılında yüzde 39'a düştü. Gelişmekte olan ülkeler arasında Asya ülkeleri toplam gübrenin yüzde 48'ini tüketmektedir.

Dünya'daki gübre üretimine baktığımızda ise nitrojen türü gübrenin %55'inin gelişmekte olan ülkelerde üretildiği görülmektedir. Toplam nitrojen üretiminin üçte biri sadece iki ülkede gerçekleşmektedir. Çin ve Hindistan, nitrojen üretiminin sırasıyla %24 ve %12'sini karşılamaktadır. Nitrojen içeren gübrelerin üretiminde en çok kullanılan kaynak olan doğal gaz, dünya üzerinde pek çok ülkede bulunduğundan bu tür gübrelerin üretimi oldukça dağınık yayılmaktadır. Mesela ÜRE, 60'ı aşkın ülkede üretilmektedir. Fosfat ve potasyum türü gübrelerin üretimine bakıldığında ise üretimin belli başlı ülkelerde toplandığı görülmektedir. Fosfat üretiminde Kuzey Afrika %30 ve ABD %30 payla önde gelirken Çin %14, Orta Doğu %10, Rusya %8 oranında üretim yapmaktadır. Potasyum üretiminde ise Kanada %36, Rusya %27, Batı Avrupa %20 ve İsrail %10 oranında üretim yapmaktadır.

Dünya üzerinde gübre üreten ve tüketen ülkeler arasındaki göreceli uzaklık dolayısıyla büyük miktarda gübre ticareti yapılmaktadır. 1998 yılı verilerine göre Dünya gübre ticareti, hacim olarak kömür, çelik ve tarım ürünlerinden sonra 4.sırayı almaktadır. 31.3 milyon tonluk fosfatla ihracatta ilk sırayı Afrika almaktadır. İhracatta Afrika, %56, Orta Doğu %23 ve BDT %10 paya sahiptir. Dünya nüfusundaki artış ve gelişmekte olan ülkelerin toplam gelirlerinin ve hayat standartlarının yükselmesi sonucu ortaya çıkacak olan talebi karşılamak için önümüzdeki 30 yıl boyunca tahıl üretimi sürekli artmak zorundadır. Ancak Uluslararası Gübre

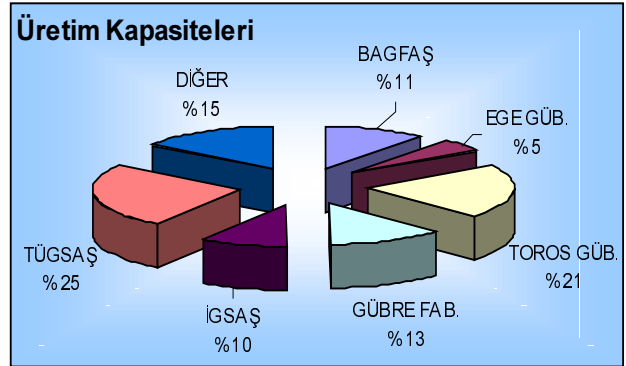
Kurumu'nun araştırmasına göre önümüzdeki 30 yılda beklenen üretim artışı geçtiğimiz 30 yılda yaşanan artışın yarısı kadardır. Latin Amerika'da ve Afrika'da tahıl üretimindeki artış ekip biçilen alanların artmasıyla sağlanabilir. Ancak diğer bölgelerde bu artışın verimlilikten gelmesi gerekmektedir. Bu da gübre kullanımının artırılması veya etkinleştirilmesine bağlıdır. Bugün Batı Avrupa ve Kuzey Amerika'da 1970' li yıllarla aynı miktarda gübre kullanılmasına rağmen birim alana buğday üretimi 2 kattan fazla arttı. Gübre üretiminin 2030 yılında 179 milyon tona çıkması beklenmektedir. 1999 yılı dünya gübre üretimi 138 milyon tondur. Bu yıllık %0.8 artış anlamına gelmektedir. Aynı oran geçtiğimiz 30 yıl için %2.4 olarak gerçekleşti. Artışın en çok Asya ile Kuzey ve Güney Amerika' da olması beklenmektedir.

III. Türkiye'de Gübre Sektörü:

III.A. Sektördeki Kuruluşlar:

**Gübre üretiminde
kamunun
kapasitesi %48...**

Ülkemizde üçü özel sektör üçü kamu olmak üzere altı fabrika faaliyet göstermektedir. Özel sektör kuruluşlarından olan **Bandırma Gübre Fabrikaları A.Ş. (BAGFAŞ)**, Bandırma'da kurulu bulunan fabrikalarında AS, TSP, DAP ve kompoze gübreler üretmekte olup

yıllık üretim kapasitesi 759 bin 500 tondur. **Ege Gübre Sanayi A.Ş.** İzmir Foça' daki fabrikasında kompoze gübreler üretmekte ve yıllık üretim kapasitesi 330 bin tondur. Tekfen Holding'in bir kuruluşu olan **Toros Gübre ve Kimya San. A.Ş.** Adana, Mersin ve Ceyhan' daki fabrikalarında DAP, AN, CAN ve kompoze gübreler üretmektedir. Toros Gübre'nin yıllık üretim kapasitesi 1 milyon 402 bin tondur.

Kamu kuruluşlarının ilki, **Türkiye Gübre Sanayi A.Ş.** (TÜGSAŞ) Kütahya, Elazığ, Samsun ve Gemlik'deki tesislerinde CAN, AN, DAP ve kompoze gübreler üretmektedir. Yıllık üretim kapasitesi 1 milyon 699 bin 700 tondur. Tügsaş'ın pazar payı %30, sermayesi 22.5 trilyon ve çalışan sayısı 3300' dür. **İstanbul Gübre Sanayi A.Ş.** (İGSAŞ) Yarımca'daki fabrikalarında üre ve kompoze gübre üretmektedir. Üre gübresi ülkemizde sadece İGSAŞ tarafından üretilmektedir. Yıllık üretim kapasitesi 661 bin tondur. İGSAŞ'ın pazar payı %15, sermayesi 9 trilyon ve çalışan sayısı 820'dir. Diğer kamu kuruluşu ise Tarım kredi kooperatifleri Merkez birliği'nin en büyük ortağı olduğu **Gübre Fabrikaları T.A.Ş.**,

İskenderun ve Yarımca'da TSP ve kompoze gübre tesislerine sahiptir ve yıllık üretim kapasitesi toplam 870 bin tondur. Esas faaliyet alanı gübre üretmek olmayan fakat prosesleri gereği AS gübresi üreten Ereğli Demir Çelik İşletmeleri, İskenderun Demir Çelik İşletmeleri ile birlikte Türkiye'nin yıllık üretim kapasitesi toplam 5 milyon 778 bin 900 tona ulaşmaktadır.

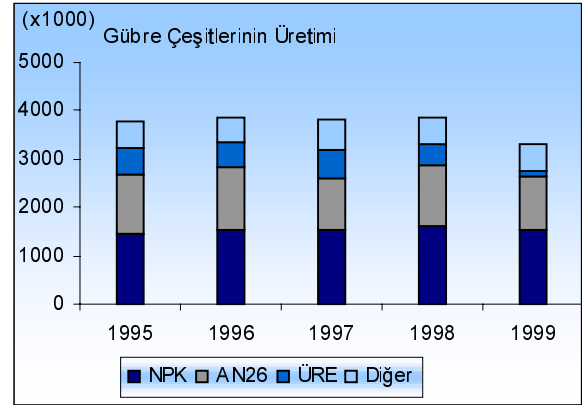
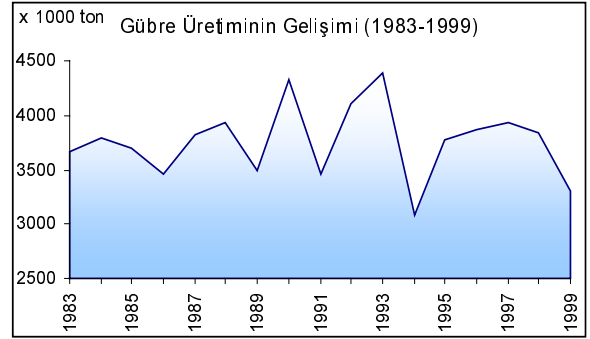
III.B. Üretim:

**İlk 9 ayda üretim
%7.2 geriledi...**

1995-98 döneminde 3.8 milyon ton civarında seyreden gübre üretimi 1999 yılında yüzde 14 düşerek 3.3 milyon tona indi. 1999 yılı verilerine göre Türkiye'de gübre üretimi, tüketimin %70'ini karşılamaktadır. 1999 yılı gübre üretimi 3,310,365 ton, gübre tüketimi 5.5 milyon ton ve gübre ithalatı 1,9 milyon tondur. 2000 yılının ilk 9 aylık döneminde üretim %7.2 azalarak 2,388,713 tondan 2,216,625 tona geriledi. Bitki besin maddesi olarak üretimdeki gerileme ise % 10.6 düzeyinde gerçekleşti.

Ocak-Eylül döneminde üretimin %29.72'si TÜGSAŞ, %31.8'i Toros Gübre, %12.79'u Gübretaş ve %15.35'i

BAGFAŞ tarafından gerçekleştirildi. Üretimde en fazla düşüş %64.7 ile ürede olurken, üretim 150 bin tondan 53 bin tona düştü. Kompoze gübrenin üretimi ise 9 bin 200 tondan 3 bin 500 tona yüzde 61.5 geriledi. Üretimin mevsimsel dağılımına bakıldığında ise şubat mart ve nisan aylarının, toplam üretimin yaklaşık %30'unun gerçekleştiği aylar olduğu görülmektedir. İlk 9 ayda üretilen 2.216.625 ton gübre içerisinde %50 oranında en çok üretilen tür CAN ve AN tipi azotlu gübrelerdir.

III.C. Tüketim:

**Tüketim, ilk 9 ayda
%5.1 artış
gösterdi...**

Türkiye’de gübre tüketimi ve ona bağlı olarak buğday verimi, AB ülkeleri ve ekonomileri içinde tarımın önemli yere sahip olduğu ülkelerle karşılaştırıldığında ortalamanın altındadır. 1994 krizinin etkisiyle 1995 yılında azalan gübre tüketimi 1996 yılından itibaren artarak 1998 ve 1999 yılında 5.5 milyon ton düzeyine ulaştı. Uluslararası Gübre Kurumu IFC’ nin raporuna göre 1999 yılında %35 oranında gübre desteğinin korundu. 1999 yılında gübre tüketimi yalnız %1 oranında artarken, IFC gelecek beş yıl için tüketimde %4 oranında artış beklemektedir.

Tüketimin Gübre cinslerine göre dağılımı incelendiğinde, artışın AN33, üre ve kompoze gübrelerde ortaya çıktığı görülmektedir. Bu artışın sebebi özellikle azotlu gübre fiyatlarının son on yılın en düşük seviyesine inmesidir. 2000 yılının ilk 9 ayında gübre tüketimi %5.1 artarak 4,346,131 tona çıktı. Geçen yılın aynı

döneminde 4,135,229 ton gübre tüketildi. Bitki besin maddesi olarak tüketim artışı ise % 7.31 oldu. Bu yılın ilk 9 ayında toplam tüketimin %42.2’ sinin ithalatla karşılanmış olması, ithalatın yerli üretim üzerinde önemli bir baskı yaptığı anlamına gelmektedir. Geçen yıl Ocak-Eylül döneminde ise tüketimin %36.4’ ü ithalat ile karşılandı.

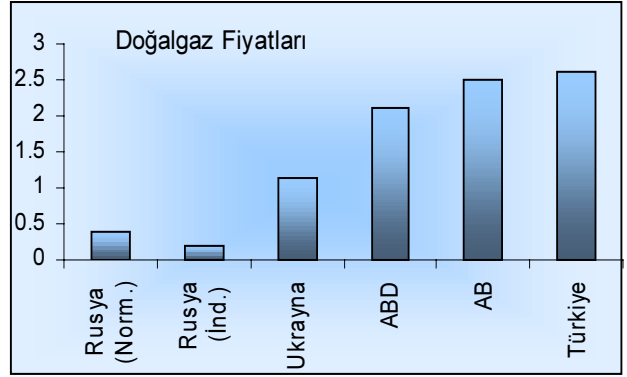
Ülke	Gübre Tüketimi Kg.bbm/ha	Verim Kg/Ha
Japonya	321	3625
İngiltere	283	7742
S. Arabistan	256	4474
Fransa	240	6512
İtalya	220	3227
Mısır	214	5422
Çin	207	3541
Meksika	204	4024
Almanya	201	6887
İspanya	155	2015
Hindistan	120	2482
Pakistan	119	2081
Yunanistan	115	2410
Bangladeş	111	1846
Brezilya	95	1481
Romanya	87	3090
TÜRKİYE	85	1838
DÜNYA	116	2440

Gübre Tüketimi (x1000 ton)					
Gübre Cinsi	1995	1996	1997	1998	1999
AN26	1,253	1,291	1,187	1,270	1,220
AN33	145	192	250	367	614
AS	293	243	301	352	321
ÜRE	581	726	726	900	999
TSP	90	61	83	67	48
DAP	560	572	606	721	627
KOMPOZE	1,446	1,475	1,460	1,753	1,717
PS	12	17	16	20	14
PN	6	7	6	7	9
KN	0	1	1	1	1
TOPLAM	4,386	4,605	4,651	5,489	5,598

III.D. Maliyetler:**Hammaddelerin yarısı ithal ediliyor...**

Toplam maliyetler içinde %65-80 paya sahip olan hammaddelerin büyük kısmı ithalat yoluyla temin edilmektedir. Ham/ara maddelerin (doğal gaz, sülfürik asit, fosforik asit, üre/amonyum sülfat) yarısından fazlası ithalatla karşılanmaktadır. Yaklaşık 2.7 milyon ham/ara maddenin ithalat değeri 280 milyon dolardır. Bu durumda uluslararası hammadde fiyatları ve döviz kurlarındaki değişimler gübre maliyetleri üzerinde kritik öneme sahiptir.

Toplam gübre tüketiminin %50'sini oluşturan azotlu gübrelerde (Üre ve AN) rekabet gücünü belirleyen faktör, en büyük girdi olan doğal gaz fiyatıdır. Amonyak kurulu kapasitesinin hammadde olarak yılda yaklaşık 750 milyon m³ doğal gaza ihtiyacı vardır. Doğal gaz dağıtımında tekel konumunda

Doğal gaz haksız rekabete neden oluyor...

bulunan Botaş ülkenin ihtiyacını karşılayacak miktarda doğal gaz tedarik edemediğinden ısınma amaçlı kullanımın arttığı kış aylarında gübre sektörüne verdiği doğal gazı 3-4 ay kesmektedir. Sürekli üretim yapacak şekilde tasarlanan tesislerin uzun süre durmaları üretimi düşürmekte ve dolayısıyla üretim maliyetlerini artırmaktadır. Doğalgaz maliyetlerinde AB ve ABD ile rekabet edebilirken BDT ülkeleri ile rekabet şansımız yoktur. 1999 yılında BDT, fiyatları \$65/ton-üre ve \$38 ton-AN seviyelerine çekerek doğalgazı sübvansede ederek üreticilerine vermekte ve haksız rekabet yaratmaktadır. AB ve ABD, dört yıldan beri antidamping vergisi ve minimum fiyat düzenlemesi uygulayarak yerli üreticilerin rekabet gücünü korumaktadır. Türkiye'de düzenlemeler yetersizdir.

III.E. Kapasite Kullanımı:**Kapasite kullanım oranını bir tek Tüsgaş artırdı...**

Türkiye'nin gübre üretim kapasitesi, 5.3 milyon ton olan toplam gübre tüketimini karşılayabilecek düzeydedir. Ancak gübre cinslerine göre dağılım incelediğinde TSP ve kompoze gübrelerde fazla kapasite, diğer gübre çeşitlerinde ise yetersiz kapasite olduğu görülmektedir. 1995-98 döneminde yüzde 66-67 arasında seyreden sektörün kapasite kullanım oranı 1999 yılında %9 düşerek %58 olarak gerçekleşti. Kapasitenin sektörel dağılımı %59 özel ve kalanı kamu şeklindedir. 2000 yılında kapasite kullanım oranları ithalat artışına bağlı olarak geriledi. Geçen yılın ilk yarısında %61.6 olan kapasite kullanımı

bu yıl %52'ye düştü. Kapasite kullanımı bu dönemde BAGFAŞ'ta %75.3'den %56.5'e, İGSAŞ'da %38.8'den %12.4'e, Toros Gübre'de yüzde 79.8'den %59.2'ye, üretimin yüzde 36.8'ini gerçekleştiren TÜGSAŞ'da ise %63.8'den %65.4'e çıktı.

III.F. Gübre Sübvansiyon Sistemi:

**Sübvansiyonlar
dolar bazında
azalıyor...**

Türkiye'de gübre sektörü uzun yıllar kamu idaresinde kaldıktan sonra 1986 yılında serbestleşti ve bayilik sistemi uygulanmaya başladı. Serbestleşmenin ardından devlet destekleme

1995-1998 Dönemi Girdi Destekleme Ödemeleri				
Milyon \$	1995	1996	1997	1998
GÜBRE	362	553	551	474
Z. İLAÇ	25	32	39	33
TOHUMLUK	1	2	5	6
FİDAN	0	0	0	0
TOPLAM	388	587	595	513

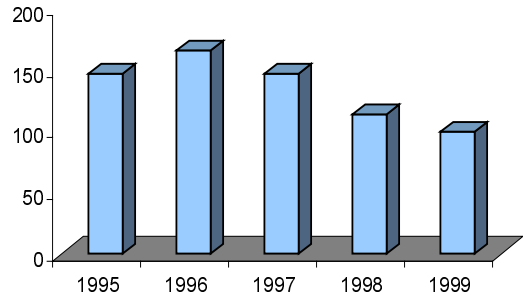
uygulamalarına başladı. Destekleme sistemi gübre üreticilerinin, satışların ardından fatura beyan ederek devletten ödeme almasına dayanıyordu. 1994 yılında Devletin ödeme güclüğü içine girmesi nedeniyle uygulama değiştirilerek destekleme doğrudan çiftçiye verilmeye başlandı. 1994 yılında %30 olan destekleme oranı 1995 yılında %50'ye çıkarıldı. 1998 yılında yapılan değişiklikle hükümet tarımsal girdileri doğrudan sübvansiyon etmeye başladı. Şu anki sistem gübre üreticilerine, Tarımda Yeniden Yapılandırma ve Destekleme Kurulu tarafından belirlenen miktarda ve üçer aylık dönemler halinde avans verilmeksini öngörmektedir. Bu uygulama fiyatlara yaklaşık %20 oranında yansımaktadır. Tarım Girdi desteklemesinin %90'nından fazlası gübre desteklemesidir. 1996 ve 1997 yıllarında \$550 milyon düzeyinde olan gübre desteklemesi, 1998 yılında TL bazında maktuya dönülmesi nedeniyle yüzde 14 azalarak \$475 milyon'a indi. 1999 yılında destekleme tutarları TL olarak aynı kaldığından dolar bazında daha da azalarak \$300 milyon civarında gerçekleşti.

III.G. Fiyat ve Satışlarda Gelişmeler:

**Uluslararası
gübre fiyatları
düşüyor...**

Son dört yıldan beri düşen uluslararası gübre fiyatları 1999 yılında son 5 yılın en alt seviyesine indi. Uluslararası fiyatlara göre oluşan iç piyasa fiyatları da aynı seyri izledi. Gübre fiyatlarını etkileyen faktörler arasında uluslararası gübre ve hammadde fiyatları, döviz kuru artışları ve destekleme tutarları sayılabilir. Son

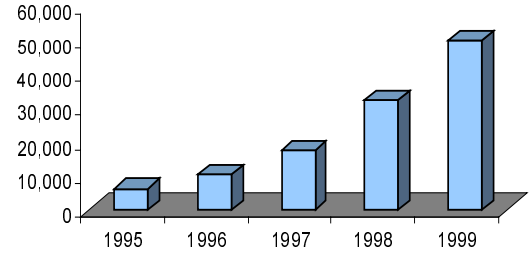
Ortalama Gübre İthalat Fiyatları- \$/Ton

beş yılın uluslararası gübre fiyatları 1996 yılındaki artışın ardından sürekli düşmüştür. Ancak kur artışı ve sabit devlet desteklerinin kurdaki artışa uygun artırılmaması gibi nedenlerle perakende satış fiyatları TL bazında artmaya devam etmiştir. İç piyasada serbest piyasa koşullarına göre fiyatların oluştuğunu söylemek kamuya ait gübre üreticilerinin

(İGSAŞ ve TÜGSAŞ) kredilerle ve desteklerle piyasaya müdahale etmesi ve BDT gibi dampingli ithalat yapılan ülkelerin yolaçtığı haksız rekabet dolayısıyla söylenemez. Ayrıca gübre üzerinde %17 oranında KDV bulunmaktadır. 2000 yılı eylül sonu verilerine göre toplam satışın %31.4'ü Tarım Kredi Kooperatifleri tarafından gerçekleştirildi. Toros pazarlama %22.9 payla ikinci, Tügsaş %11.7 payla üçüncü olmuştur. Bagfaş %6.6, İgsaş %5.6, Şeker Fabrikaları %3.9, Ege Gübre %2.8 ve Gübretaş %2.5 paya sahiptir.

Ortalama Gübre Perakende Satış Fiyatları
(Devlet Desteklemesi Hariç KDV dahil, ortalama)

III.H. Gübre İthalatının Durumu:

**1998 yılında
ithalat %46 artış
gösterdi...**

İgsaş 'ın deprem ve doğal gaz kesintisi nedeniyle üretim yapamaması, 1998 ve 1999 yıllarında azotlu gübre (ÜRE, AN) dünya fiyatlarının görülmedik seviyelere düşmesi ve buna bağlı olarak iç tüketimin artması; ithalat miktarının önceki yıllara göre %46 artarak 1.9 milyon ton seviyelerine çıkmasına sebep oldu.

Miktar arttığı halde fiyatların gerilemesi sonucu toplam ithalat değer olarak %20 civarında arttı. 2000 yılı Ocak-Eylül döneminde gübre tüketiminin %42.2' si ithalat ile karşılandı. Aynı dönemde gübre üretimi %7.2 azalırken, gübre ithalatı %21.94 oranında artış gösterdi. Ocak-Eylül döneminde tüketilen toplam 4 milyon 346 bin ton gübrenin yaklaşık %42.2'si olan

1.838.100 ton gübre ithal edildi. Geçen yılın aynı döneminde tüketilen 4,135,229 ton gübrenin 1,507,344 tonu ithalatla sağlandı. Geçen yıl ithalatın toplam tüketim içindeki payı

İthal Edilen Gübre (x1000 ton)

Gübre Cinsi	1995	1996	1997	1998	1999
AN 26	185.5	113.1	156.1	123.3	8.6
AN33	408.8	347.5	298.8	505	494.9
AS	219.1	140.2	171.1	241.2	214.7
ÜRE	207.8	245.2	247.6	502.7	713.8
TSP	1.4	3.7	-	-	-
DAP	424.3	331	380.6	475.8	328.3
NPK	70.8	9.9	14	47	59.2
PS	8.8	16.6	11.5	18.0	14
PN	12	12.5	13.5	12	10
DİĞER	7.4	4.1	6	4.5	-
TOPLAM	1,546	1,221.3	1,294.6	1,916.0	1,843.9

Ham/Ara Madde İthalatı (x1000 ton)

	1995	1996	1997	1998	1999
AS	526.4	423.5	333.9	375.9	343.6
ÜRE	138.2	149.2	159.9	293.2	194.7
PS	2.6	5	7.1	9	10.3
MAP	125.3	85.8	181.7	87.2	85.9
MDP	125.9	125.7	104.6	118.4	122.4
PIRİT	40.4	26.1	34.4	17.3	-
KÜKÜRT	104.2	114.6	166.7	133.1	132.9
FOSFAT KAYASI	582.2	649.2	1038.4	933.9	919.5
SÜLFİRİKASİT	49.7	123.6	209.3	154.8	212.5
FOSFORİKASİT	177.8	197.6	125.0	169.3	123
AMONYAK	446	368.6	408.5	591.4	507.4
TOPLAM	2318.7	2268.9	2769.5	2883.5	2652.3

%36.4' tü. Tüketim geçen yıla göre %7.2 azalırken ithalat %21.94 arttı. Özellikle Temmuz-Eylül döneminde ithalat artışı yüzde 30.3' e ulaştı.

İlk 9 ayda tüketimin %42'si ithalat ile karşılandı...

Gübre ve hammadde ithalatı birlikte incelendiğinde 1998 yılında miktarın 4.5 milyon ton, değerinin ise 500 milyon dolar seviyesinde olduğu görülmektedir. İthalatın miktar bazında dağılımı ise BDT %47, Kuzey Afrika %22, Orta Doğu %12 ve AB %9 düzeyindedir. 1997 yılından itibaren dünyada yeni azotlu gübre tesislerinin devreye girmesinin yarattığı arz fazlalığı fiyatlara yansdı ve büyük ihracatçı ülkeler arzı kısmadan fiyatları son on yılın en düşük seviyelerine indirdiler. Taze paraya ihtiyacı olan Rusya, üreticilerine verdiği gaz fiyatını sübvans ederek fiyatların düşmesinde öncü oldu. Türkiye' nin gübre ithalatının ülkelere göre dağılımı incelendiğinde ithalatın yarısından fazlasının BDT ülkelerinden, diğer yarısının ise AB, Kuzey Afrika, ABD, Romanya ve Bulgaristan' dan olduğu görülmektedir. AB' nin payı yüzde 10 civarındadır. Gümrük Birliği kapsamında STA (Serbest Ticaret Anlaşması) imzalayarak hızla serbest pazar koşullarına geçen fakat BDT ile rekabet edemediği için zamanla üretimini azaltan Romanya ve Bulgaristan 'dan yapılan ithalat ise azaldı.

Gübre Üreticileri Derneği' nin verilerine göre hammadde ve ara madde ithalatı üretimdeki düşüşten dolayı 1999 yılında miktar ve değer olarak düşüş gösterdi. Türkiye azotlu hammadde ihtiyacını BDT, fosfatlı hammadde ihtiyacını Kuzey Afrika ve Orta Doğu' dan karşılamaktadır. Gübre ve ham/ara madde ithalatımız birlikte incelendiğinde 1998 itibariyle miktar 4.5 milyon ton, değeri \$500 milyon seviyelerindedir.

III.I. Gübre İhracatının Durumu:

İhracat düzeyi çok düşük...

İç pazara yönelik faaliyet gösteren sektörün ihracatı 40-70 bin ton ve 7-19 milyon dolar seviyesindedir. 1995-1999 döneminde toplam gübre ihracatı dünya gübre fiyatlarının düşüklüğü nedeniyle azaldı. Türkiye kapasite fazlalığı olan iki üründe, kompoze ve TSP tipi gübrelerde ihracat potansiyeline sahiptir. Gübre ihracatı genelde Afrika ve Asya ülkelerine yapılmakta olup AB 'nin payı yüzde 10 seviyesindedir. Gübre ihracatında ithal hammaddelere vergi muafiyeti, enerji indirimi gibi teşvikler uygulanmaktadır. 2000 yılının ilk 9 ayında ihracat yüzde 15.8 azalma ile 9,674 tondan 8,144 tona düştü.

Ham/Ara Madde ihracatı (x1000 ton)					
	1995	1996	1997	1998	1999
SA	15.3	-	-	-	-
AMONYAK	58.5	19.8	67.7	19.8	8.8
TOPLAM	73.7	19.8	67.7	19.8	8.8

İhraç Edilen Gübre (x1000 ton)					
Gübre Cinsi	1995	1996	1997	1998	1999
AN26	20.1	-	1.4	3.1	-
AN33	43.3	-	-	-	-
AS	-	2.4	3	6.4	2.4
ÜRE	2	-	-	-	-
TSP	2.5	28.7	4.3	4.3	4.3
DAP	26.8	-	-	11.2	6.8
NPK	38.8	63.6	30.5	37.9	28
TOPLAM	133.5	94.8	39.8	73.3	43.2

III.J. Özelleştirmede Son Gelişmeler:

**İGSAŞ ihalesi
rekabet
kurulunca iptal
edildi...**

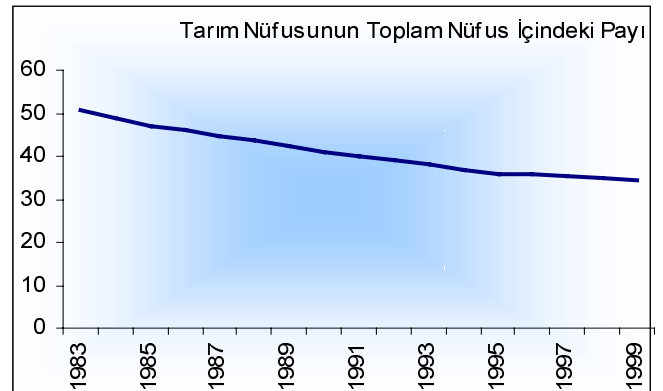
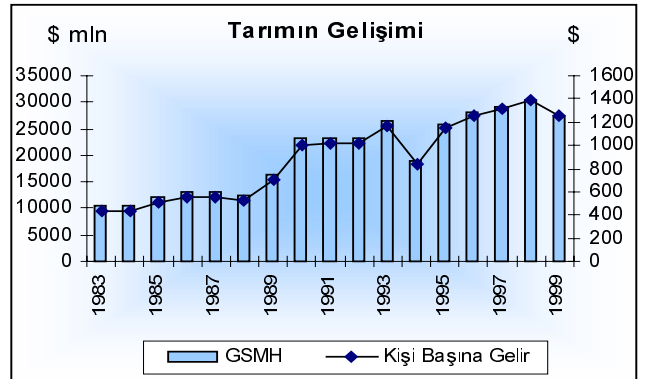
Özelleştirme kapsamında olan İgşaş ve Tügsaş için 2000 yılında yapılan ihaleler iptal edildi. Özelleştirme İdaresi, iptal ettiği gübre fabrikaları ihalelerine katılım için ödenen 151 milyon dolar tutarındaki teminatı firmalara iade etti. ÖİB, İGSAŞ ve TUGSAŞ' ın özelleştirilmesi için yeni bir yöntem aradıklarını duyurdu. İki kuruluşun 4 fabrikasının satımı için Rekabet Kurulu'nun İGSAŞ' ın özelleştirilmesini iptal eden gerekçesini beklediklerini bildiren ÖİB, özelleştirmenin bu yıl içinde tamamlanacağını duyurdular. Rekabet kurulu, İGSAŞ'ın Tekfen Holding kurumlarından Toros Gübre'ye satışına, iki firmanın pazar payının birleşmeyle %50' ye ulaşması, üre üretiminde tekel olması, sahip oldukları limanlar ve ithalat avantajları ile dağıtım ağının güçlenmesi nedeniyle izin vermedi. Sektörde tekelleşme yaratacağı gerekçesiyle Tügsaş ve İgşaş' ın Toros Gübre'ye satıldığı ihaleler rekabet kurulunca iptal edildi. Tekelleşmenin gübre fiyatlarını yükseltmesi ve gübre tüketimini azaltmasından ve devlet tarafından destek oranının artırılmasının zorunlu hale gelmesinden korkuluyor.

III.K. Türkiye'de Tarım Sektörü:

**Tarım
sektöründe
sorunlar var...**

Modern tekniklerin kullanılmaya başlanması nedeniyle cumhuriyetin ilk 40 yılı tarımın en gözde olduğu dönemlerdi. 1960'lı yıllardan itibaren sanayinin ön plana çıkmasıyla tarımın büyümesi yavaşladı. Çiftçinin satın alma gücünün azalması gübre ve ilaç kullanımı da azaltınca tarım

üretimi artış oranı nüfus artış oranının gerisinde kaldı. 1990-1999 yılları arasında nüfusumuz % 18 oranında artarken aynı dönemde tarımsal üretim ancak yüzde 11.9 büyüme gösterdi ve nüfus artış oranının 6.2 puan gerisinde kaldı. 2000 yılında tarımsal üretim önceki yıla göre %10.6 yükselerek \$27.5

milyardan \$30.5 milyara çıktı. Aynı dönemde, tarım nüfusunun toplam nüfus içindeki payı ise %34.6'dan %34'e geriledi 1999 yılı verilerine göre Türk tarımının GSMH içindeki payı %17'ye, ihracattaki payı ise % 10' a geriledi. Tarım, toplam istihdamın yüzde 44.9'unu oluşturur. 2001 yılı için Dünya Bankası ile yapılan anlaşma gereği Dönüm başına 5 dolar olan çiftçiye doğrudan gelir desteğinin bu yıl 10 dolara çıkartılması bekleniyor. Tarım reformu için Türkiye'ye verilecek 600 milyon dolarlık kredi altı yıllık sürece yayılacak ve 2004'e kadar 397 milyon dolarlık dilim kullanılacak.

IV. Beklenti ve Yorumlar:

Gübre sektörünün çıktısını kullanan tek sektör tarımdır. Bu anlamda tarım sektörünün yapısı ve işleyişi iç pazara yönelik çalışan gübre sektörü üzerinde kritik öneme sahiptir. 5-5.5 milyon ton arasına sabitlenen fiziki gübre tüketiminin artması bitkisel üretimin artmasına bağlıdır. Dünya ortalamasının da altında olan birim alanda gübre tüketimini ve dolayısıyla ürün verimini arttırmak için tarımın yapısal sorunlarının çözülmesi gerekmektedir. Toplumun eğitim seviyesi en düşük kesimini oluşturan Tarım sektöründe eğitim ve yayım hizmetleri yeterli düzeyde değildir. Toprak ve bitki analizlerine dayalı gübreleme, tüketici eğitim programının önde gelen konularından birisi olmalıdır.

Türkiye'deki gübre üretim tesislerinin çoğu eskiyen ünitelerin yenilenmesi, teknik sorunların aşılması ve otomasyon gibi teknolojik gelişmelerle hammadde, enerji ve işgücü verimliliğinin arttırılmasına yönelik yatırımlara ihtiyaç duymaktadır. Yine kamunun müdahalesi sermaye oluşumunu önleyerek yatırımların önünü kesmektedir. Gübre tedarik ve pazarlamasında da 1986 yılından beri yürütülen serbestleşme başarı sağlamadı.

**Sektörde
üretimin artması
yapısal
reformlara
bağlı...**

Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı tarafından gübre ithalat şartları 2000 yılında değiştirilerek minimum 20 bin ton sınırı iptal edildi. Yapılan açıklamalara göre fiyatlardaki artış dolayısıyla alınan bu kararı KDV oranının %17' den %1'e düşürülmesi izleyecek. Sektörün ham/ara madde ihtiyacının yarıdan fazlasının ithalatla karşılandığı ve tüketimin %40' ının ithal edildiği düşünüldüğünde uluslararası hammadde fiyatları ve döviz kurlarındaki değişimler gübre maliyetleri üzerinde kritik öneme sahiptir.

BDT' nin doğalgazı sübvansiyeye ederek üreticilerine vermesi, gübre ithalat fiyatlarını düşürerek sektörde haksız rekabet yaratmaktadır. Avrupa ülkelerinin koruma kanunları olmasına rağmen Türkiye'deki antidamping düzenlemelerinin yetersiz olması yerli üretimi azaltmakta ve sektörün geleceğini tehlikeye atmaktadır. Meclisin ekonomik ve politik

gündeminin 2001 yılında da yoğun olacağı düşünüldüğünde düzenlemelerin yapılması gelecek yıllara kalabilir. Ayrıca Botaş ülkenin ihtiyacını karşılayacak yeterli miktarda doğal gaz tedarik edemediğinden ısınma amaçlı kullanımın arttığı kış aylarında gübre sektörüne verdiği doğal gazı 3-4 ay kesmektedir. Tesislerin uzun süre durmaları üretimi düşürmekte ve dolayısıyla üretim maliyetlerini artırmaktadır.

IMF'nin stand-by programına göre şu anki tarım destekleme sistemi pahalı ve verimsiz görüldüğünden onun yerine çiftçileri hedef alan doğrudan gelir destekleme sistemine geçilmesi öngörülmektedir. Girdi desteklemesinin kaldırılarak doğrudan çiftçiye ödeme sistemine geçilmesi için pilot uygulama ve alt yapı çalışmaları başlatıldı. Gübre sektörü için bu, 2000 ve 2001 yıllarında verilecek gübre sübvansiyonunun reel olarak azalması anlamına gelmektedir, bunun sektördeki mevcut %10-12 olan ortalama kârlılığının azalması beklenebilir. Diğer taraftan Dünya Bankası ile yapılan anlaşma gereği Dönüm başına 5 dolar olan çiftçiye doğrudan gelir desteğinin bu yıl 10 dolara çıkartılması bekleniyor. Tarım reformu için Türkiye'ye verilecek 600 milyon dolarlık kredi altı yıllık sürece yayılacak ve 2004'e kadar 397 milyon dolarlık dilim kullanılacak.

**Sektörün
ortalama
karlılığı
düşebilir...**

Bu raporda yer alan tüm bilgi ve veriler güvenilir olduğuna inanılan, halka açık kaynaklardan alınmıştır. Raporda yer alan bilgilerin doğru ve eksiksiz olması amacıyla gereken tüm dikkat ve özen gösterilmiştir. Bu bilgilerin kullanılması sonucu doğabilecek sonuçlardan, bilgilerdeki eksiklik ya da yanlışlıktan Strateji Menkul Değerler A.Ş. sorumlu tutulamaz. Bu yayında yer alan görüş ve düşüncelerin Strateji Menkul Değerler A.Ş. yönetimi için hiçbir bağlayıcılığı yoktur.

Bu bilgi ve verilerin amacı, profesyonel yatırımcılara enformasyon vermek olup, kişilerin yatırım kararlarını söz konusu bilgilere bağlı kalmadan verdikleri varsayıdır. Bu nedenle, yayınlanan hiçbir görüş ya da düşünce bir yatırım önerisinde bulunma hedefi ya da adı geçen hisselerin alınip satılması tavsiyesi niteliğinde değildir. Strateji Menkul Değerler A.Ş.'nin bağlı kuruluşları, çalışanları, yöneticileri, ortakları, hakkında rapor yazılan şirket ile danışmanlık niteliğinde zaman zaman doğrudan ya da dolaylı olarak birebir ilişkiye girmiş olabilir ya da herhangi bir hisse senedi işlemi gerçekleştirmiş olabilirler.

2000 Strateji Menkul Değerler A.Ş.

Tüm hakları saklıdır. Strateji Menkul Değerler'in izni alınmadan, elektronik, mekanik, fotokopi, kayıt cihazı veya başka bir yöntemle, bu yayınların bir kısmı ya da tamamının kopyası çıkarılamaz, bilgisayar sistemlerine aktarılamaz.